

Loeng 7: Hulgateooria ja algebra mõistete programmeerimine Prologis

J.Vain

Loogiline programmeerimine ITI0211

Sügis 2020

Loengu plaan

- Hulgateooria ja algebra mõistete esitamine Prologis:
 - Hulk
 - Relatsioon
 - Relatsiooni transitiivsus
 - Transitiivne sulund
 - Ekvivalents
 - Faktorruum
 - Meetrika
 - Semantilise võrgu mõistete semantiline kaugus
- Matemaatiliste konstruktsioonide kasutamine programmeerimis-ülesannete lahendamisel

Hulga esitamine Prologis

Eksplitsiitne definitsioon:

1. List, mille elementideks on hulga elemendid

```
hulk_a([el1, el2, ..., eln]).
```

2. Faktidena, kus funktor on hulga nimi ja argument hulga element

```
hulk_A(el1).
```

```
hulk_A(el2).
```

```
...
```

```
hulk_A(eln).
```

3. Tüüpi esitava faktina `hulk/2`, kus esimene argument on hulga nimi ja teine element on hulga element

```
hulk(hulk_A, element).
```

Hulga esitamine Prologis: implitsiitne definitsioon (1):

4. Esitus baashulga ja kitsendava tingimuse kaudu:

```
set(BaasHulk, Tingimus, Element):-  
    call(BaasHulk,Element),  
    call(Tingimus,Element).
```

Näide: baashulga paarisarvuliste elementide leidmine

```
even(X):-  
    0 is X rem 2.           % rem – tagastab jagamise jäägi
```

Päring

```
?- set(hulk_A,even, Element).  
    Tagastab hulga hulk_A paarisarvulised elemendid.
```

Hulga esitamine Prologis: implitsiitne definitsioon (2):

- Hulga kõigi elementide genereerimine kasutades süsteempredikaati `findall(+Template, :Goal, -Bag) :`

```
set(↓Superset, ↓Constraint, ↑Set) :-  
    findall(Element, (member(Element, Superset),  
        call(Constraint(Element))),  
    Set).
```

Päring tagastab hulga `Superset` niisuguste elementide listi, mis rahuldavad muutujas `Constraint` esitatud kitsendust.

Hulga esitamine Prologis: implitsiitne definitsioon (3):

- Induktiivne definitsioon

Näide: naturaalarvude hulk:

- Naturaalarvude hulga elementi ära tundev predikaat:

```
natural(0) :- !.           % baas
natural(X) :-              % induktsiooni samm
    X > 0,
    XX is X-1,
    natural(XX).
```

- Naturaalarvude hulga elemente genereeriv predikaat:

```
nat(0) .
nat(X1) :-
    nat(X), X1 is X+1.
```

Relatsioonide defineerimine Prologis: eksplitsiitne definitsioon

- Esitus relatsiooni ekstensiooni kaudu - relatsiooni ekstensiooni moodustavad relatsiooni kandjahulga elementide mitmikud, mille vahel relatsioon on defineeritud (paarid, kolmikud ...)

Näide 1: binaarne relatsioon connected/2

```
connected('Tallinn', 'Keila').  
connected('Tallinn', 'Saue').  
connected('Keila', 'Saue').
```

Näide 2: ternaarne relatsioon connected/3

```
connected(['Tallinn', 'Keila', 'Saue']).
```

Näide 3: n-aarse relatsiooni esitus üldistava predikaadiga relation/2

```
relation(connected, ['Tallinn' | Linnad]).
```

Tüübi predikaat Relatsiooni nimi Relatsioonis olevad elemendid

Relatsioonide defineerimine Prologis: implitsiitne definitsioon

Analoogne hulga defineerimisele - üldisema relatsiooni ja relatsiooni baashulka kitsendava predikaadi kaudu.

Näide (siin eeldame, et relatsioon on elementide suhtes sümmeetriline st kitsendus `Constraint` kehtib kõigile relatsioonis olevatele kandjahulga elementidele):

```
relation (Rel, Arguments, Constraint) :-  
    alamklass (Rel, SuperRel),  
    TermSR = .. [SuperRel | Arguments],  
    TermSR,  
    forall (member (Arg, Arguments),  
            (TermCons = .. [Constraint, Arg],  
             TermCons)).
```

Päring

```
?- relation (suurem, [2, 4], even). % Kahe paarisarvu „>“ - seos
```


Relatsioonide omadused: transitiivsus

- Relatsioon R on transitiivne, kui mistahes x , y ja z korral

$$xRy \wedge yRz \Rightarrow xRz,$$

$$\text{kus } (x, y), (y, z), (x, z) \in \underbrace{[[R]]}_{R \text{ interpretatsioon}}$$

- Relatsiooni aste:

- $xR^1y = xRy$ % 1. aste

- xR^iy ja $yRz \Rightarrow xR^{i+1}z$ % $i+1$ - aste

- Binaarse relatsiooni R transitiivne sulund R^+ on relatsiooni R kõigi astmete ühendiga määratud binaarne relatsioon R^+ , kus

$$R^+: xR^+y = \bigcup_i xR^iy.$$

Transitiivne sulundi leidmine

```
transitive_closure(Rel):-          % 1. astme leidmine
    call(Rel,X,Y),
    assertz(closure(1,X,Y)), % loome closure/3 faktid
    fail.

transitive_closure(_):-          % i+1. astme leidmine
    call(closure(I,A,B)),
    call(closure(1,B,C)),
    I1 is I+1,
    assertz(closure(I1,A,C)),
    fail.

transitive_closure(_).
```

Relatsioonide omadused: ekvivalents

Relatsiooni \sim nimetatakse *ekvivalentsirelatsiooniks* (-seoseks), kui $\forall s, s', s'' \in$
[[\sim]]

kehtib

- Refleksiivsus: $s \sim s$
 - Sümmeetria: $s \sim s' \Rightarrow s' \sim s$
 - Transitiivsus: $s \sim s' \wedge s' \sim s'' \Rightarrow s \sim s''$
-
- Näide:
Olgu Eesti elanike hulk S ja tähistagu $s \sim s'$, seost inimeste vahel, kes on sündinud samal aastal. Siis seos “ \sim ” on ekvivalentsisuhe hulgal S .

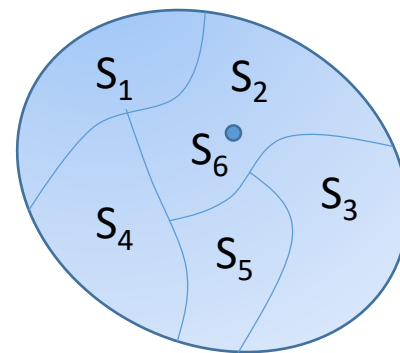
Ekvivalentsiklass

Ekvivalentsisuhe tükeldab hulga S , millel ta on defineeritud, *ekvivalentsiklassideks*

$$S = \bigcup_i S_i, \text{ nii et } \forall s, s': s, s' \in S_i \Leftrightarrow s \sim s'$$

Omadused:

- Ekvivalentsiklassid katavad kogu hulga
- Ekvivalentsiklassidel puudub ühisosa

• Näide:

Ekvivalentsiklassideks Eesti elanike hulgal on vanuserühmad sünniaasta järgi.

Faktorruum

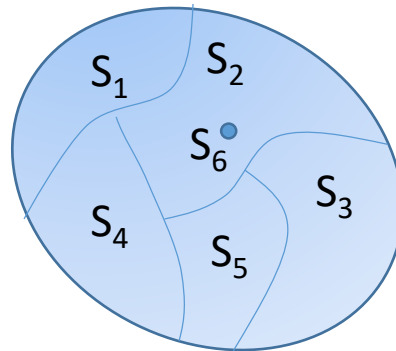
Olgu \sim ekvivalentsisuhe (relatsioon), siis

$$S/\sim = \{ S_i \}$$

tähistab faktorruumi s.o. hulka, mille elementideks on ekvivalentsiklassid.

Näide:

$$S/\sim = \{ S_i \}, i=1,6$$

Meetrika objektide hulgal

- Vaatame ekvivalentsisuhet tüübiga objektide hulgal.
- Olgu
 - objektidel määratud tüübid (lubatud väärtused) ja
 - tüüpidel on defineeritud meetrika.
- Üldiselt, meetrika d hulgal Y on kujutus $d: Y \times Y \rightarrow \mathbb{R}^+$, kus
 - $\forall x, y : \in Y, \quad d(x, y) \geq 0$ ja $d(x, x) = 0$
 - $\forall x, y : \in Y, \quad d(x, y) = d(y, x)$
 - $\forall x, y, z : \in Y, \quad d(x, y) + d(y, z) \geq d(x, z)$

Meetrika (tüübiga) objektide hulgal

- Kui loenduv hulgal on defineeritud (sümmeetriline) binaarne seos \mathcal{R} , siis selle kaudu saab defineerida diskreetse meetrika.
- Kauguse $d(x, y)$ määrab siis selle seose \mathcal{R} *minimaalne aste*, s.t.

$$d(x, y) = i, \text{ if } (x, y), (y, x) \in \llbracket \min \mathcal{R}^i \rrbracket \quad (*)$$

NB! Semantilise kauguse määramisel semantilise võrgu mõistete vahel tingimust () ei saa otseselt kasutada, juhul kui \mathcal{R} ei ole sümmeetriline s.t. kui*

$$d(x, y) \neq d(y, x).$$

Meetrika (tüübiga) objektide hulgal

Orienteeritud relatsioonide korral, näiteks semantilisel võrgul saab kauguse mõistete vahel defineerida mitmeti:

- $d(x, y) = \min(d(\overrightarrow{x, y}), d(\overrightarrow{y, x}))$.

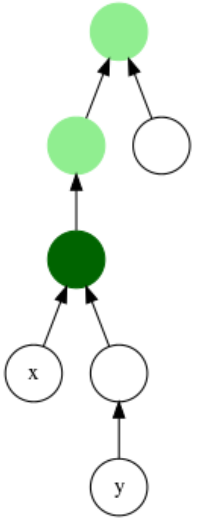
või

- $d(x, y) = \begin{cases} i + j & \text{if } \exists z. (x, z) \in \llbracket \text{min}_i \text{ is } a^i \rrbracket \text{ and } (y, z) \in \llbracket \text{min}_j \text{ is } a^j \rrbracket \\ \sup d(x, y), & \text{otherwise} \end{cases}$

$\sup d(\cdot)$ – kauguse funktsiooni d ülemine tõke

Semantiline kaugus: näide

- Semantiline kaugus on kasutusel ontoloogia objektide, geneetiliste objektide jm võrdlemisel.
- Kasutame mõistet *lowest common subsumer (lcs)* kauguse defineerimiseks semantilisel võrgul.
- Näide: tippude x ja y puhul $lcs(x,y) = tumeroheline_tipp$

- Kehtib seos: $d^{sem}(x,y) = d(x, lcs(x,y)) + d(y, lcs(x,y))$

sem_distance($\downarrow X, \downarrow Y, \uparrow D$):-

findall($D, (\text{closure}(Dx, X, LCS), \text{closure}(Dy, Y, LCS),$
 $D \text{ is } Dx+Dy), Ds),$

sort($Ds, [D | _]$)).

Objektide hulga esitus Prologis

- Objektide hulk → faktide hulk
- Objekti atribuudi väärtustus → fakti argumendi väärtus

```
klassi_NIMI(Atrib_1, ... , Atrib_n).
```

- Väärtustatud parameetritega faktid esitavad klassi karakteristikliku predikaadi interpretatsiooni hulka ehk ekstensiooni.
- Näide: inimeste hulk

```
% inimene(Nimi, Sünniaasta, Sugu, Silmade_värv, ...).  
inimene('John Smith', 1990, male, gray, ...).  
...  
inimene('Betty Joung', 1998, female, brown, ...).
```

Tüübid

- Objekti tüüp on määratud kitsendustega tema atribuutide tüüpide ristkorruisel:

```
TYYP (HULGA_NIMI, ATRIB1_TYYP, ..., ATRIBnTYYP) .
```

Näide

```
TYYP (inimene, Nimi, Sünniaasta, Sugu, Silmade_värv, ...) :-
    (Sugu=male; Sugu=female),
    (Sugu -> nimekitsendused(Nimi)),
    sünniaastakitsendused(Sünniaasta),
    ... .
```

Tüübid

- Veel tüübi defineerimise võimalusi Prologis :

- elementaartüüp:

```
tyyp(tüübi_nimi, tüübi_väärtused_listina).
```

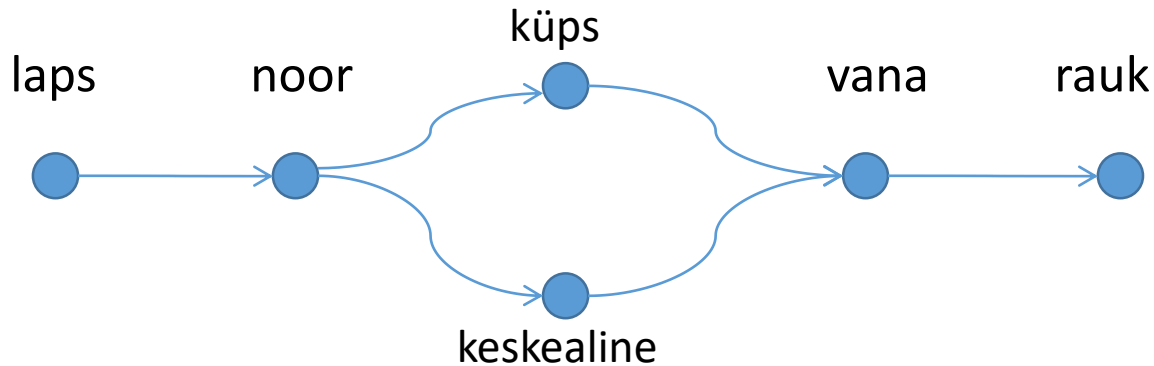
- kõige üldisemaks tüübikonstruktoriks on ristkorrutis,
- tingimuslikud kitsendused atribuudi tüüpidel:

$$\text{Constr}_k(\text{Attr}_i) \rightarrow \text{Constr}_l(\text{Attr}_j)$$

Näide:

```
tyyp(obj_tüübinimi, Attr1, Attr2, ..., Attrn):-  
    tyyp(Attr1_id, Type_1), member(Attr1, Type_1),  
    ...  
    tyyp(Attrn_id, Type_n), member(Attrn, Type_n),  
    ...  
    Constr_k(Attr_i) -> Constr_n(Attr_n).
```


Defineerime tüübil järjestuse (võimalik ka osaline järjestus):

- **Järjestussuhte esitus Prologis :**

- `meetrika(vanus, Noorem, Vanem) .`
- `meetrika(vanus, laps, noor) .`
- `meetrika(vanus, noor, kyps) .`
- `meetrika(vanus, kyps, vana) . jne`

Semantiline kaugus: $d(o_i, o_j) = k-1$, kus k on relatsiooni `meetrika`/2 vähim aste, nii et $\langle o_i, o_j \rangle \in \text{meetrika}^k$

Näide

- Ühe vanusegrupi moodustavad inimesed, kelle sünniaasta erinevus on $\leq k$ aastat. Siis
 - vanusegrupid moodustavad ekvivalentsiklassid
 - vanuse astmete järjestus annab meetrika
 - kaugus meetrikal on vanuse erinevus
 - ekvivalentsiseos on määratud tingimusega, et vanuse erinevus on $\leq k$ aastat ja kui objekt kuulub ühte ekvivalentsi klassi, siis ta ei kuulu samal ajal teise klassi (mittelõikuvuse tingimus).
 - Erinevad klasterdusalgoritmide annavad hulgal erineva tükelduse.
 - Näiteks klastrid sõltuvad tsentroidide defineerimise järjekorrast

Näiteid Prologi predikaatidest

```
% Transitive closure
%-----
% TEST1: transitive_closure(pr).
%-----

transitive_closure(Relation):-
    Clause =..[Relation, X, Y],
    call(Clause),
    assertz(closure(1, X, Y)), fail.

transitive_closure(_):-
    call(closure(N, A, B)),
    call(closure(1, B, C)),
    not(closure(_, A, C)), % kas juba olemas niisugune fakt?
    N1 is N + 1,
    assertz(closure(N1, A, C)), fail.

transitive_closure(_).

% Katsehulk binaarseid predikaate
pr(s,f).
pr(d,f).
pr(f,g).
pr(r,s).
```


Meetrikaga transitiivne sulund (min closure)

```
m_transitive_closure(Relation):-
  Clause =..[Relation,D,X,Y],
  call(Closure),
  assertz(closure(D,X,Y)),fail.
m_transitive_closure(_):-
  call(closure(D1,A,B)),
  call(closure(D2,B,C)),
  D is D1 + D2,
  m_test(A,C,D),
  assertz(closure(D,A,C)), fail.
m_transitive_closure(_):- !,      listing(closure) .

m_test(A,A,_):- !, fail.          % välistame tsüklid
m_test(A,C,_):- not closure(_,A,C),!. % kas olemas niisugune fakt?
m_test(A,C,D):-
  closure(DD,A,C),                % kas paar esineb juba mõnes astmes?
  D < DD,                          % kas leitud kaugus < teadaolev?
  retract(closure(DD,A,C)) .
```

```

%=====
% Reegel klasterdab hulga ekvivalentsiklassideks – faktid eq_class/2
% eq_class(KLASSI NIMI, BAASHULGA_NIMI(ELEMENDI NIMI, ATRIBUUT_mille pohjal)).
%=====
equivalence_class(Hulk, ArityNV, Nr, Distant):-
    functor(TermV, Hulk, ArityNV),          % moodustab termi nimega Hulk aarsusega ArityNV
    call(TermV),                            % omistab selle muutujale TermV
    arg(Nr, TermV, Val),                    % leiab termi TermV Nr-nda argumendi väärtuse
    assert(eq_class(Val,TermV)),
    functor(TermV1, Hulk, ArityNV),        % moodustab termi nimega Hulk aarsusega ArityNV
    call(TermV1),
    arg(Nr, TermV1, Val1),                 % leiab termi TermV1 Nr-nda argumendi väärtuse
    distant(Val, Val1, D),                 % võrdleb, kas tegemist on samasse klassi
    abs(D, D1), D1 =< Distant,            % kuuluvate elementidega
    assert(eq_class(Val, TermV1)),
    fail.

% Päring: ?- equivalence_class(Hulga_nimi, AtribuutideArv, MitmesAtrib, MaxKaugusTsentroidist).
% TEST: equivalence_class(inimene, 2, 2, 1).

```

Veel näiteid Prologi predikaatidest

```
%-----  
% Kauguse leidmine etteantud meetrikas  
% TEST: distants(↓noor, ↓rauk, ↑VanuseErinevus).  
%-----  
distants(Obj1, Obj2, Val):-          % Kui transit. sulund olemas  
    (closure(Val, Obj1, Obj2);      % kui paar (Obj1,Obj2) on sulundis  
    (closure(Val1,Obj2,Obj1),      % kui paar (Obj2,Obj1) on sulundis  
        Val is -Val1;  
    Val=999), !.                    % Kui tr. sulundis ei leidu paari  
distants(Obj1,Obj2, Val):-          % Kui sulund on veel leidmata  
    m_transitive_closure(jarjestus), % genereeri tr sulund  
    distants(Obj1,Obj2, Val),!.     % Kutsu välja reegli 1. alternatiiv
```